

T A R İ H
VESİKALARI

Sayı: 1

Haziran 1941

Cilt: I

*Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir.
Yazan, yapana sadık kalmazsa değişmiyen hakikat
insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır.*

ATATÜRK

ANADOLU VE RUMELİ MÜDAAFAA HUKUK
CEMİYETİNİN KURULUŞUNA AİT VESİKALAR

İhsan SUNGU

HARF İNKILÂBİ VE MİLLÎ ŞEF İSMET İNÖNÜ

Tahsin ÖZ

SELİM III., MUSTAFA IV. VE MAHMUT II.
ZAMANLARINA AİT BİRKAÇ VESİKA

MUSTAFA REŞİT PAŞANIN PARİS VE LONDRA
SEFARETLERİ ESNASINDAKİ SİYASİ YAZILARI

M. Cavit BAYSUN

TANZİMAT DEVRİNDE RÜŞVETİN KALDIRILMASI
İÇİN YAPILAN TEŞEBBÜSLER

Enver Ziya KARAL

ŞEHDİ OSMAN EFENDİ SEFARETNAMESİ

Faik Reşit UNAT

Maarif Vekilliği
tarafından iki
ayda bir çıkarılır

Sayısı:
100 kuruş
Yıllık abonesi:
540 kuruş

SELİM III. MUSTAFA IV. ve MAHMUT II. ZAMANLARINA AİT BİRKAÇ VESİKA

Alemdar Mustafa paşa, Selim III. ü tekrar tahta geçirmek üzere saray kapılarına dayandığı sırada, Mustafa IV. ün taraftarları Sultan Selim'i öldürmüşler ve bunların elinden tek bir Şehzade olan Mahmut müşkilâtle kurtarılabilmişti. Alemdar, Akağalar kapısından girince Selim'in naşi ile karşılaşmış ve Mahmut II. yi tahta geçirerek Mustafa IV. ü hal'etmişti.

Alemdar, bu hâdisede medhalleri olanları tecziye ile sükûnu iade etmiş ise de bilhassa Mustafa IV. taraftarlarının devam eden teşvikleriyle patlayan isyan neticesinde Alemdar barut mahzenini ateşliyerek hayatına nihayet vermiş ve bundan sonra kuvvetlenen isyan Mustafa IV. ün idamı ile bastırılmıştır.

İşte bu hâdisata müteallik Alemdarın telhisini, Mustafa IV'ün mektubunu ve o zaman yazılan bir tarihçeyi arz ediyoruz.

Tahsin ÖZ

A — Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi No. E: 5760. Alemdar Mustafa paşanın, Mustafa IV. ün hal'ini müteakip Selim III vak'asında medhali olanlarla, tekrar kargaşalığa sebep olabilecek kimseler hakkında tayin olunan cezalara ve alınacak tedbirlere dair takriri:

(Fırında (1) olan mahpus ağalardan katlolunanlardan maada [2] İbrahim Bey ve Ali Bey ve Abdülkerim Bey ve yazıcı sabıkın methalleri olmadığı tashih olunmakla idam olunmıyarak Rumelide uhdei çakiride olan mahallerden fesat edemeyecekleri birer mahalle nefyolunması.

Hazine kethüdası sabık Selim nam hainin katl ve idamiyle saire ibret kılınması.

Eyüpte mukim Şahsultan (3) zevcesi mütekait Mustafa paşa (4) her nekadar Şevketmeap velinimetim efendimin pederleri cennetmekân efendimizin emekdarlarından ise dahi Hüdavendigârı sabık Sultan Mustafa Hazretlerine şerefi intisabı cihetiyle Sultan Selim efendimizin hal'ı vak'a-

[1] Fırın, Bostancıbaşı kulluğundaki mahpes

[2] Bu takrirden meskût kalan mahpus ağalar ve katlolunanlar için Cevdet tarihinin sekizinci cildinin 323 sayfasındaki (müttehemler hakkında icra olunan mücazat) başlıklı kısmına müracaat.

[3] Şahsultan, Mustafa III 'ün kızıdır.

[4] Mustafa Paşa (Seyit) Helvahaneden yetişmiş ve Abdülhamit I zamanında sırasıyle terfi ederek vezaretle Rakka valisi, Sadaret kaymakamı olmuş ve Şahsultan ile izdivaç etmiştir. Alemdarın teklifi vechile vezaratı ref edilerek Filibeye gönderilmiştir. Bilâhara afedilmiş ve 1822 senesinde vefat etmiştir.

sında haşaratı tahrik misillü fesatlara külli medhali olduğundan bu makule mefsedete alışık olmakla Sultan Mustafa ile muhabere edememesi için ve emsaline ibret için Asitanede oturmayıp Gümülcine veyahut mukataaî çakiri olan Filibeye nefy ve iclâsı ve kendinin üç dört yüz kese iradı olduğundan yüz veyahut elli kesesinin kenduye terkiyle maadasının Darphanei âmirelerine zaptı.

Ulemadan beş altı kimesne şimdiedek nefyolunmuş olduğundan ricalden kimseyi nefyetmediler dedirmek için Sultan Mustafa hazretlerine şerefi münasebeti olan sabık rikâp kethüdası Mustafa efendinin halilesi saraylının efendii mumaileyh ile beraber Sakız ceziresine nefy ve iclâsı.

Mirahor esbak Şemsettin Bey Sultan Selim efendimizin lâlası ve bunca zaman Mirahoru iken hakkı nanu nimet bilmeyip Sultan Mustafa Han ahdinde Sultan Selimi muvaffak ederek Lâleli vakfını ve çiftliklerini tahsil etmiş ve bu günlerde yine lisanını hıfzetmemiş olduğundan ibreten ilgayir Varnaya nefy ve iclâsı.

Baruthaneler nazırı sabık Seyyit Mehmet efendinin fesadı mizacı cihtiyle Boluya Sadırazam kapı kethüdası Aziz efendinin dahi eracif neşriyle me'lufiyeti dolayısıye Balçığa iclâ ve nefyolunması, ve Esmâ Sultan Kethüdası ve Rikâp Defterdarı Osman efendinin Sultan Mustafa hazretleri takımına münasebeti tamme kesbetmiş olduğundan muhabereden men için Mes'udiyeye nefyolunması.

Bostancıbaşı Ağa kullarının azliyle ocaklarının kaidesi üzere Haseki Ağa kullarının ilbası hil'hat için kapıya irsali ve sabıkının hanesine irsâli ve Haseki Ağalığa her kim intihap buyurulursa anın dahi tarafı humayundan intihap buyurulması.

Sultan Mustafa Hazretlerinin validesi ve sair o makule harem kurenası eski Saraya [1] nakil buyurulmamış ise nakil buyrulup eski Sarayda taşralu ile ve kerimesiyle muhabere edememesi ve bir mahalle tezkire gönderememesi için gayetülgaye dikkat ve muhafaza olunmaları eski saray

[1] Sabık hükümdarların validesinin Yeni saraydan (şimdiki Topkapı Sarayından) eski Saraya (Üniversite binası yerinde bulunan saraya) nakilleri taamül iktizasındandı, Alemdar da bunu teklif ettiği halde yapılmamıştır.

Bunun üzerine Alemdar tekrar bir takrir yererek Hüdavendigârı sabıkın (bulunduğu dairesinin bir tarafında sağır kapı olduğundan gcelerde tebdilen valideleriyle çıkıp dahili haremi humayunda keştü gûzar ederlermiş) diye şikâyet etmekte ve Esmâ Sultan'ın ve taraftarlarının (biz kariben Sultan Mustafayı cülûs ettireceğiz) dediklerini mufassalan bildirmektedir. İşbu takrir Cevdet tarihinin IX uncu cildinin 283 üncü sayfasında aynen mündericidir.

Bu takririn aslı iki sene evvel Ankara Etnoğrafya Müzesince satın alınmıştır. Değerli meslekdaşım Osman Ferit Sağlam'ın bu himmetleri takdire şayan olup her halde bu gibi arşiv malzemesinin harice gitmemesi için tedbirler alınmalıdır.

Ağasına Darüssaade ağası muhkem tenbih ve te'kid etmesi için ağayı müşarünileyh kullarına tarafı hümayunlarından emru ferman buyurulması. ve Esmâ Sultan [1] Hibetullah [2] Sultan hazaratının kimesne ile tezki-re ve haberleşmemesi için veliyeinimetim Valde sultan [3] efendimiz tarafından muhkem emir ve tenbih buyurulup taşralu ile muhabere edememeleri zabıtasına gayet ihtimam buyurulması.

Sultan Mustafa hazretleri vaktinde nefyolunan saraylı ve sair kesanın ve hususiyle eshabı kulubtan olan meşayih ve ulemanın itlakları için ruhsatı âcizaneme mebni fermanlar gönderilmekle tarafı humayunlarından dahi müsaadei seniyeleri bendenüvaz kılınması.

Eshabı kulup ve fukara ve dervişan ahdi sabıkta gayet tektir olunmuş olduğundan cümlesi mahzun iken cülusu hümayunlarında âlem hayatı taze bulmağla gerek mecmu tekkelere ve zaviyelere isticlâbı kulup zımnında taksimi ve zindanda ve tomruklarda [4] ilâmlar ile mahpus olan medyunların halâs ve bazı hademei devletlerinden magdur ve ihtiyar ve alil olan kapıcıbaşı ve Hâcegân ve silâhşor kullarının tarafı humayunlarına isticlâbı daavatı hayriyeleri için iki yüz kese tarafı humayunlarından ve yüz kese savbi âcizanemden verilmek üzere tarafı abidanemden tesbit olunmağla ruhsatı humayunları olursa tarafı mülûkânelerinden verilecek akçeyi defterdar efendiden alup erbabiyle bilmüzakere ehline huzuru çakeride tarafı şahanelerinden olarak ita olunacağı.

Yusuf Ağa ve sair kibarzadelerden mukaddema müderrislikleri refolanın ruusları ibkası için Şeyhülislâm efendi dailerine [5] tenbih buyurulması.

Erbabı fesattan çent ruz mukaddemce İnoza nefyolunan iki nefer odabaşının cezaları tertibi için ocak kaidesi üzere ağa mektubu ahz olunacağı.

Sultan Mustafa Han cülusunda telef olan ricalin muhallefatları heder ve yağmaya gitmiş olduğundan telefâtın tahakkuku için olvakit Defterdar bulunan Sadullah efendi ve zimmet muhallefat halifesinin kapıya celbiyle sual ve cevap olunarak zâhire ihracı için Defterdarı esbak Hasan Tahsin Efendi tayin olunacağı ve meydana çıktktan sonra merkum Sadullah Efindinin bir mahalle nefyolunacağı.)

B — Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi. No. E. 7031 *Mustafa IV ün elyazısı ile bir mektubu.*

[1-2] Esmâ ve Hibetullah sultanlar, Abdulhamit I'in kızı.

[3] Ayşe Sine Perver sultan

[4] Mahpes

[5] Şeyhülislâm Ataulah Efendi.

سختی چیتد بخ کی قیودن باشا
ایده ره نصیب اظفون باشا ایشا
زیدن گدی کی بی سرر حال
اون بیلودن زیاده عسکر
باشند جمع ایدوب هان
سادی های یوند ملوب
سوزن گزده ۱۰ صر ایدوب
بی چیتاده سون کورده هان

Mustafa IV. ün bir mektubu
(Topkapı Sarayı Müzesi arşivi, No. E 7031)

Selim III., Mustafa IV. ve Mahmut II.

Alemdarın takririnde görüldüğü veçhile muhtelif tedbirler alınmasına rağmen Mustafa IV ün tekrar tahta çıkarılması için teşebbüslerini gösteren pek mühim bir mektubu yine Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde bulunmaktadır. Bu Padişahın da ekseri eslâfı gibi yazısı ve imlâsı pek bozuktur. Yalnız yazı karakteri diğerlerine hiç benzemez, kelimeleri çok büyük yazmakta ve ancak her satıra dört kelime girebilmektedir. Mevzuumuz olan ve metni aşağıya yazılan mektubu 0,33 X 0,19 eb'adında bir kâğıt üzerine yazılmış olup sekiz satırdan ibarettir.

(Seni çıktığım gibi Kaptan Paşa iderim. Mustafa Paşa Asitaneden gittiği gibi beher hal on binden ziyade asker başına cem'edip heman Sarayı Humayuna gelup sözünüzde ısrar edüp beni çıkarasın göreyim seni) [1]

C — Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi No : E. 2650 *Mustafa IV ün idam kararına ve isyana dair bir tarihçe.*

Bu gizli teşvikler, vaidler nihayet Alemdar'ın şahadeti ve Mustafa IV ün idamı ile neticelenen isyana sebep olmuştur: Arşivde bulunan bir vesikâ bu hâdiselerin içyüzünü ve şimdye kadar bilinmiyen bazı noktalarını da tenvir etmektedir.

İmzasız ve tarihsiz olan bu vesika üslup itibarile ne kadar karışık ise yazısı da fenadır. Ancak ifadesinden Mahmut II nin mukarriplerinden olduğu anlaşılan muharrir, Mustafa IV hakkında idam kararı verilirken büyük bir isyan esnasında bile Mahmut II nin kardeşinin idamına rıza göstermek istemediğini yazıyor ki bu; Osmanlı Hanedanında nadir tesadüf edilen bir hadisedir. Yine muharrir âsilerle bizzat temasta bulunarak Mustafa IV ün idamiyle tahta geçen Mahmut II. den başka geride kimse kalmadığını söyleyince, *Esmâ Sultan gelsin* Tatar Hanı yahut Konyada Molla Hünkâr Padişah olsun gibi bazı teklifler, nihayet Padişah bir adam değil mi? kim olursa olsun gibi sözler cidden şayanı dikkattir.

Bundan sonra Mustafa IV. ün Selim III. zamanında tahta geçmek için çevirdiği entrikaların hall'inden sonra da vukubulan teşebbüsleri de izah edilmektedir ki bu hakikati gösteren ve el yazısı ile olan mektup yukarıya dercedildi.

Vesikada Selim III ün de Abdülhamit I aleyhindeki hareketleri yazılarak Şehzadele- rin aralarındaki post kavgalarına temas ile Saray erkân ve mensuplarının yekdiğerine olan husumetlerine kıyasen bu taht kavgası haklı görülmektedir. Nihayet nizamı cedidin niçin muvaffak olamadığı ve tarih yazmak, kesedar kâtibi gibi kayıt ve derkenar işi olmadığını beyan ve vak'anüvislerin malûmat sahibi olmaları lüzumunu bildiren ve bu isyan dolayısıyla Enderun ve Birun'un vaziyetini gösteren vesika :

(Sultan Mahmut efendimiz hazretleri karındaşı Sultan Mustafa merhumu hunkan (mahnukan) şehit etmesi bir bühtana bais olmamak suretlerini işrab ederek tahrire say olunsa. Mustafa Paşanın [2] basıldığı ve eşkiyanın Sarayı Hümayun halkını üç gün üç gece tazyikleri Sultan Mahmut Han efendimiz hazretlerini hal ve Sultan Mustafayı iclâs daiyeleri olduğu zâhir olmakla Sultan Mustafa saltanatın ehli olmadığı saltanatı ulâsından malûm ve âşikâre olup cülusu ile dahi Sultan Mahmut efendimizin idamına

[1] Bu mektubun sabık kaptanı derya Seydi Ali Paşaya yazılmış olması muhtemeldir.

[2] Alemdar Mustafa Paşa

teşmiri sak edip bieyyi veche kân Sultan Mahmut efendimizi telef edeceği ve kendi dahi saltanat ehli olmadığından geride bir şehzademiz dahi kalmadığından Devleti Aliyye hercü merc olup hanumanı Osmaniye netice bulaacağı hallü akt eşkiya zümresinde kalmakla cihan timarhaneye döneceği müsellemler olduğundan Salihzade Şeyhülislâm Kadıpaşa ulema-
dan bir zat ve Ramiz Raşa her ne kadar nefsi için say eder o bapta da ise dahi ilmü fazlı olmak hasebiyle danışli bir zatı alıvekar ve sair Enderunda bulunan ulema Tahir efendi gelir ve sairleri ve Kaimmekam Paşa [1] hazretleri cümlesi huzuru humayunda Sünnet odasında meşveret edip Sultan Mustafa merhumun idamına say olunmadıkça bu fitne teskin olamaz. Maazallahu teala işbu huzuru humayunlarıyla müşerref olduklarımız Sultan Mahmut efendimizin telefine bais olurlar. Cezmen cümlelerin meczumu olmakla Salihzadeden istifta ile fetvası verilip Sultan Mahmut Han hazretlerinden istizan olundukta fekki şefe buyurmayup bir vecih kardeşinin telef olduğuna rızaları olmayacak rütbe mahzuniyetlerini izhar ile cevap vermeyüp acaba sureti âhar bulunmaz mı? Bu eşkiya ile cümlemiz kıtale say eylemek Sancağı Resulullah, ihraç ile ehli ırz olanlar taraflarımıza celp ile eşkiyayı sükût ettirmenin çaresi bulunamaz mı? Tercih olunmak sadetleriyle bir gün bir gece dahi imrarı vakit olunup eşkiya dahi azdır. Vaktaki saat besaat çoğalup büyümeye başlamış olmakla Sancağı Şerif dikilmekle değil, Serveri Kâinat Efendimiz bizzat kendi gelselerdi bu dağiyeye haber anlatmak emri muhal, ne din bilirler ve ne devlet ne âr birler ve ne ibret. Şaki âdemler, kürt, arnavut, göçebeler nihayet gürhumekruh nihayet çaresi bulunmayacağına Sultan Mahmut efendimiz hazretlerinin ırfanı şahaneleri teyekkun bulmakla hah nahah kardeşi Sultan Mustafanın idamına izin ve ruhsat vermekle Kadıpaşa [2] ve bostancı başı filân ağa ile bir kaç cellat ile varup şimşirlikte [3] yeni mabeyn dedikleri mahalde bulup şal kuşaklarıyla hunk ve idam eyledikleri haberi telhisler Mustafa Bey ile yeniçeri ağasına vâsil olup ağayı merhum At meydanında dahi güruhu mekruha siz ne istersiniz. Biz padişahımız Mustafayı ve bir takımı dahi biz ocağımızın gülünü isteriz deyu Sultan Mustafa merhumu îma ederlerdi. Söz anlıyanların Ağa yanına cemolup bu müvahhiş haberi vermekle ölüsünü olsun isteriz, demekle bir miktar uluştular ve bazan semt semt Mahmudu da istemeyiz deyu

[1] Memiş Paşa

[2] Kadı Abdurrahman paşa Kayseri kadılığından başlayarak 1802 senesinde vezir olmuş Nizamı cedit hususunda hizmeti mesbuktur.

[3] Şimşirlik. şimdi Topkapı sarayının harem müntehasını teşkil eden binaya mutasıl bahçedir ki burada bir takım binalar bulunmakta idi bazılarının temel aksamı hâlâ mevcuttur. Velihtların bazıları da bu dairede ikamet ettikleri tarihlerde mezkûrdur.

bir miktar gevezelendiler. Bir dahi geride padişah kalmadı ki bir harf dahi söyleyebilecekler. Ölüsünü görelim demekten gayri.

Ol esnalarda Sultan Mahmut efendimizi de istemeyiz deyu feryat ediyorsunuz. Kimi Padişah edecek idiniz deyu hakir bazan sual eder idikte, Esmâ Sultân [1] olsun ve bazıları Tatar Han gelsin Padişah olsun ve bazıları dahi molla Hünkâr [2] gelsin padişah olsun ve bazıları her kim olursa olsun Padişah bir adam değil mi kim olursa olsun, Allah ocağımıza zeval vermesin de Padişah ne imiş dediler.

Vay cahil pezevenkler vay güneş olmayınca zerre kande bulunur. Maazallah.

Seyyit Mustafa efendinin Sultan Mustafa merhumun hakkında maktul Mirahori evvel Seyyit Mehmet ağadan rivayet olmak üzere pehlivan ağaya kapı bezirgânı vasitasıyla fitnelik teşvikine dair irsal eylediği evrakın sıhhatine delâlet eder çok eserler olduğu Sultan Mustafa merhumun esrardaşlarından diğer birinden dahi rivayet olunmuştur. Hazine kethüdası Selim ağa ile Tayyar paşa [3] Cebbarzade ile nizamı vukuunda Tayyar paşa tarafına galebe gelirse şekaveti müzdat olmakla belki Sultan Selim merhumun hal'ine bais ola ve Tahtı hümayun kendisine nasip ola Sultan Mustafa esrardaşından biri şöyle rivayet eder ki hemen Harem saraylarında aklı başına geldiği andan ta cülusuna kadar Sultan Selim aleyhine etmediği iş kalmamış idi.

Seharelere başka havascı deyyüslara başka hattâ maktul Ayasofyalı Abdülbaki de dahi vafir tezkeresi zühûr etmekle ba'de bu'din Abdülbaki katlolundu. Ceffarlara ve cincilere ve müneccimlere nihayet her taraftan gücü yettiği kadar istimdada say'de asla kusur etmedi deyu haber verir hattâ bir defa ol esrardaşına dahi bir mühlik iş Sultan Selim merhumun hal'ına dair teklif etmekle vazü nasihatı müstemil bir kâğıt tahrir eylemiş, tiz reftar olanın payına damen dolaşır, kendi kazdığı kuyuya kendi, her ne sanırsın ettiği hep başına gelse gerek bu mazmunları okşiyarak bu matlûp olunan saltanattan ne hayır ola böyle sultanın zamanında bulunan fukaralar böyle Sultandan ne hayır görelir. Hemen kardeşin Sultan Mahmut efendimiz gibi tevekkül ilellah olup cümle umurunu Haktealaya havale ve hayırlısını Haktealadan temenni buyursa gine biz fukaralarınızda böyle naili saltanat olan Padişahımız ile tefahür eylemek Cenabı Bâriden bereket ve ihsan ümidinde olsun diyerek tahar-

[1] Esmâ Sultân Mustafa IV'ün hemşiresi.

[2] Molla Hünkâr, Konya Çelebisi,

[3] Tayyar Mahmut paşa, Canikli Ali paşa zade Battal Hüseyin paşanın oğludur. 1800 de vezir olmuş ve müteaddit valiliklerde bulunarak 1807 senesinde Sadaret Kaymakamı olmuş badehu azil ve 1808 senesinde vefat etmiştir. Selim III'ün hasmı canı idi.

riratımızın bazı mahaller niyazda ve bazı mahaller tevbih ve inayette bu gâvlardan istikrah ettirmek daiyelerinde irsâl eylediğim arzuhalimize şöyle bir cevap tahrir eder ki kardeşim Sultan Mahmut kafese girdi yani Haremsarayı uzlete giriftar oldu. Cihan lezzeti ne idi görmedi men lem yezuk lem ya'rif kabilinden a'ma (ع) ve asam (آ) güruhundan oldu. Velâkin benim şinnim on iki yaşına baliğ olmuş lezzeti cihandan hissini almış idim. Seyrû seyrangâhları görmüş idim. Üns ve ülfet dedikleri ellezü leziz cilvelerin merayası ruhuma tesir etmiş idi. Ve bunlar emsali lezaizi cihan ile ülfet ve meşgul iken nagihan pederim Abdulhamit han vefat eylediği anda gülmanlarımdan ve gerek etba ehlibalarımıdan biriyle vedaa dahi meydan bırakmayıp revan ve derakap bizleri Haremsarayı uzletimiz olan bir köşeye celis ve avlu olarak her an bir fersah mikdarı ancak olabilir bir arabahçeden ibaret bir seyrangâh bu kadarca mekruhul manzar bir kaç arâp ile beş on nefer türkçe bilmez cevârî ile daimülevkat hemen bir mahalde kalmak zindanda tulu medid ile kalmadan ne farkı olabilir.

Amcam Sultan Selim şehzadelîği âvânında pederim Sultan Hamit merhuma neler eylediğini [1] Sultan selim teallukatlarından sual ediniz belki aşına olabilirsiniz. Arabistandan Endülüsten miğribî getirdiler Kudüsden Gıyalî zade gibi vesair bunlar emsali sahibi ceberut hüddamlar tedarik etmediler mi ta Geylandan sihirbazlara varıncaya kadar eshabı marifetler ile amcam merhuma ne füsunlar eylediklerinden maada fitne alâmetlerinden günagün alâmetlere teşebbüsleri zannı galibim malumlarınız olmamak gerek, nihayet ben Sultan Selim'e pederim intikamı değil mahza teneffüsüm için şu mahpustan helâsım didei dünya ile cihanı görmek ve eğer bu girdabı belâdan bir kaç sene dahi kalırsam irası gumum ile telefi vücücuduma baisolacağı meczum ola. Eğer benim hayatımı istersen benim emrim mazmunu üzere hareket edersin. Taraflarımıza bir tezkeresi geldi ve fimaba'd diyeceğimiz kalmadı deyu sırren bu hakire böylece takrir etmiş idi.

Vakiülhal Sultan Mustafa merhumun dediği vakidir ki Sultan Selim Şehzade lalası olan Mahmut Bey divanesinin konağı Hindîler tekkesine müşabih idi. Ecnası muhtelifle ile mahlut sahir, kâhin, ceffar, miğribî eshabı nucum eshabı havas, bunlardan maada vaktinde bulunduğumuz Sultan Hamit merhumun zemmamları olvaktin Devlet küskünleri cümlesi Lala Mahmut Beyin dairesinde mevcut oldukları bunlardan maada taraf taraf va'dı vaitler mektupları demet demet irsal olunduğu cümlemizin malûmlarıdır.

Sultan Mustafa merhum Sultan Selim aleyhine olmak bait midir Tefekkür teemmül, işbu baplara ne kadar şerh verilirse götürür. Sultan

[1] İ. Hakkı Uzunçarşılı, Sadriyazam Halil Hamid Paşa. Türkiyat mecmuası cilt 5 e müracaat.

Mustafa merhum Sultan Selim aleyhine düştü deyu şer'an ne diye bilinir. Tasavvufen ne diye bilinir. Hikmetçe feylesofane ne diyebiliriz. Olvaktin hali şanı ve muktezası üzere ne diye bilinürse cümlesini bastü beyan ile hüsnü tabir iblâğ edüp iki tane padişah ikisi de veliyyünniamlarımız olduğundan kıl kadar birinin üzerinde bir leke bırakmayarak hem maddeten izah ahlâfı Şahanelerine va'zu nasihat ve hem maddenin cümlesi beyan ederek makamı ibret olmağa şayan sureti ömründe bir mürid ola, okuyan ve işiden hem bükâ ede ve hem rahmet ile yad eyleyeler. Zira felekte vuku bulmamış mevaddı uzamalardandır.

Sultan Mustafa merhumun şehzadeligi âvânında Sultan Selim merhumun ve hal'ına on yedi senede cümle tedabirleri bir arslanın sağında ve solunda sinek vızıldar kadar. Meğer selef şehzadeleri olsalar ki Sancak mutasarrıfları, asker sahipleri olmalarıyla belki vaktin padişahını bir gussa ve teşvişe mecbur ederler. Hemen Şehzadelerin etbaları müferrih tezkirelerle şehzadelerin gönlünü eğlenmesinden gayrı bir faide müfit olamayacağı yüz bin delil ile isbata kudretim vardır. Bu kelâmları böylece fehm eyleyip şerh oluna.

Ve bi-kavlişer' (بقول الشرع) Sultan Selim merhumun hal'i sebeben minel esbap vechen minelvücuş şer'an lâzım gelip şer'an Sultan Mustafa merhum ekber şehzade olmağla cülûsu humayunları muktazası vacib oldu. Müşrûnileyh hazretleri dahi balâda zikrolunduğu üzere sevdayı ferec olup ilim ve hattâ sarfı zihin etmediğinden umuru saltanatı idare edemeyip bibaht bir padişah olmağla cümle kurenası divane, umuru saltanattan bibehre umuru saltanat hadimlerine hizmetkâr dahi olmamışlar. Evvelen lalası olan üç tuğlu Mehmet Ağa Valde Kethüdası oldu. Devlet babası makamında Deli Mehmet demekle meşhur Baş Çuhadarı deli Fettah Mirahor ula timarhanelerde ömrünü ifna etmiş ve nihayet tiharhanede vefat etmiş meşhur ve mütearef tanburî Eyyüp ağanın oğlu deli Seyyit Mehmet Ağa umuru dahiliyesine ve hariciyesine memur olanlar fasid ebe Selim demekle arif Hazine Kethudası Selim Ağa ve küçük lâlâsı Hafız Mustafa Ağa ki bir adam sohbet etmeğe havfederdi, şayet boğazıma sarıla deyu. Kahveci başısı cülusu Humayunda Yazıcı efendi oldu. Bülbül Hafız dedikleri tiryaki meşrep kesreti kelâma müptelâ, gördüğü ve işittiği vukuatı bir hoşça ederek edeceği yar kârı umuru devlette vukua gelecek mevaddı nice idrak edebilir. Harem ağalarından bahsolmaz anlarlar malûm. Silâhdarı humkla maruf Tuna Ahmet Bey, Şeyhleri ve vaizları Gül Ahmat Paşa zade sabık Mirahorı evvel Şemseddin Bey, tavrı kendine mahsus sadedil olanlara bu tavır hoş gelir likası ve manzarası her şeye şayesteliği görünür velâkin aklen ve şer'an im'an ile tavrına ve reftarına ve ibadet ve taatına ve teleffuzatı Kelimatına ve mekûlatı meşrubatine dikkat

olunsa hayvanî zâhir olur. Kurenayı saireye yüz kat faik olduğu halde Şeyhulislâmı topal Şeyhulislâm silsile ve nesli şum ve meşum eshap zamanında olsa yedi beldeden nefyederlerdi. İnnabî Seyyit Mehmet Münib efendi umuru saltanata nezarete memur kılınmış mumailiye dehrî mezhep beceriye meslek lâfına ferasetine göre olmayup Umuru Devletten bihaber hemen kendisini becermeyi âdet edinmişlerden olmakla Umuru Devlet külliye muattal kalması ve Kaimmekamı Âlî Me-kam Musa Paşa [1] Cenabı Bâri, âzasından bir âzasını hayre delâlet eder âmalde halk etmeyüp bir çift sohbet eden beş seneden sonra bir elem görmeğe delâlet edeceği kıyafetname mutalea edenlerin malûmları olmakla böyle yadigârlar ile ne kadar Padişahlık olabilir, ve cihan böyle zamandan ne hayır görebilir.

Melâikeye şebih bir padişahın hederine bais olmadan gayri nihayet Sultan Mustafa merhum bir saat tahtta cülus eylemiş bibaht olduğu halde Padişahların bahtı Kurenaya, Sulehaya mukarin olursa olur. Ve illâ felâ hem Padişah harap olur ve hem sayei şahanelerinde olan fukara feda olur. Bu mahalde şerh götürür bir surette şer'an umuru Devlet idareden kalmamakla Sultan Mustafa merhumun dahi hal'i lâzım geldi ve Mustafa Paşa vak'asında dahi şer'an hunkları lâzım gelmekle levhi mahfuzda olan takdiri ezel zâhir oldu. Tecâvezallahü anhü seyyiatehüm, (تجاوز الله عنه سيئاتهم) Haktealâ Sultan Selim ve Sultan Mustafayı gariki rahmet eyleye Amin. Ve min kavli hikmeti âdem bu bezmi dilâraya bir gelir bu takdirce bu ömrü nazenini hapishanede çürütmeğe nefsi havada da cevaz verir mi? Elbet elden geldiği kadar sây eder. Hiç olmazsa muziri olana inkisar ile evkat gûzar olur. Hiç bir tarik görülmemiştir ki ikisinin helâkini temenni etmiyeler. Maahaza ki hem mahpustan halâs olacak ve ol anda matlabi âlâ ve maksadı aksa olan nimeti uzmadan Saltanata cülusedecek böyle tarikte bulunan kimesne acaba hapishanede sabredüp eskisi hakkında makamında kaim olsun deyu dua edrler mi? Evliya olsalar idi bu şehzadelerin bu cünhaları bu husus için erbabı basiret indinde ma'fu olamaz mı insaf gerek tevcih götürür kelâmlarıdır. Tabii söylemeğe gelmez işbu iki Padişahın ikisini de gaddar dilinden kurtarmağa sa'y buyrûla hüner eylemiş olursunuz.

Mudhike

Yeniçeri ağası Kul kethüda ile bostancıbaşı ile Haseki ağa Darüssaadeağası ile Hâzinedarağa kapıağası Hasodabaşı ile Sultan Ahmet Şeyhi ile Cebeci başı Kethüdalariyle Silâhtar ağa Çuha-

[1] Musa paşa, Topal Osman paşanın kerime zadesidir. Muhtelif vazifelerde bulunarak 1805 senesinde Rikabı Humayun Kaymakamı olmuştur. Ve 1807 senesinde İstanköyde idam edilmiştir.

dar Ağa ile vekis alâ hazîhi tariklerin birbiriyle kardeş görüşseler dahi müdaradır. Elkalbü mir'atül kalb birbirini sevmezler ve helâklerine dua ederler. Ellerinden gelmek lâzım gelse birbirini katlederler. Hazreti Allah cahlarına muhabbet vermiş hasrı matlapları tulü emelleri olmuş, bunlar böyle iken şehzadeler birbirini telef eylemek emri baid midir. Sultan Selim devrinde işü nušta ve celbi intifa'da havalarının arzularının müsaade görmüş olan yadigârlar Sultan Mustafa merhuma levm eyledikleri müraî bir kelâmdan ibaret değil midir. Sultan Mustafa tahtında iken Sultan Selim merhum Selman Ağa yediyle taraf taraf fitne ilkasına dair tezkireler gönderdiği sahih olduğu takdirce birbirlerinde hakları kalmadığı bu tavurlarından müsteban ikisine de harfendazlık haddimiz değildir vesselâm.

Nizamı cedide muhtaç olduğu zahir ve vücuh ile mânâ verilir velâkin Devleti Aliyyede tahrir tarihin o veche üzre icad olan nizam her bir sınıfın hizmeti layıkası üzre tarh ve taksim defteri üzere görüldüğü vech üzere bir alâ iş olduğu ve din ve devlete nef'i azim olduğu zâhir iken ne için kabulü âmme olmayup bu himmet heder oldu ve hebaen mensur oldu. Ve nef'i görülecek iken azim mazarratı görüldü. Fesühbanallah yemhullahü mayaşaü ve yüsbit ve indehu ümmülkitâb bu emri azimin mahvolunmasında esrarı ilâhiye nedir. Cevap mutalebe olunursa ki ol cevabı akıl kabul ede vücuhu şetta ve istidlâli kaviye ile cevap verilebilir mi. Bu husus için bir kaç vechile varaka varaka cevaba sarfı mukadderet oluna. Eshabı tevarihin şanı fi zamanına kalem kesedarları ve hülefaları misillü kayıt ve derkenarlardan bugün gördüğünü haber verir zümrei cühaldan olmayup aferinişden bu ane kadar vukua gelen tevarihlerin ilmî mezayası zevkı ve mazbutur olmakla işbu makamlara münasip hükmü reftar ile hem yazı nasihat ola ve hem mesele harice çıkup fimabait mütalea ve kıraat eden kabul ve hay'rile dua ve yad ile şanlı idi. Yoksa reis kapısında da beher gün gelen yevmiyeyi tahrir etmek marifet addolunur mu Vak'a nüvis teşrifatcılığı adamlar olsunmu yoksa malûmat sahipleri olmak lâzım mıdır. Elcevap. Lâzımdır.

Nizamı cedidin kabul olmayup nihayet mazarratı görülmesine bir mukaddime ile mesele izah edüp bab bab fasıl fasıl cevap verile. Mukaddime şu vechile olmak gerektir ki orduyu humayun asitanei Aliyyeye gelmezden ve sulh olmazdan mukaddem nizamı cedide sarfı makdur ile lâyhalar bulup yirmi otuz cüz mikdarı lâyiha cem'olup evvelen ol lâyhaları malûm ve takrir ve tahrir eylemek lâzımdır ki fesadı menşeyinden olduğu zâhir olur.

Müdiran seb'aları

Valde Kethüdası

Raşit Efendi Köse Reşit Efendi Tatarcık zâde Abdullah Efendi

Bazı mahallerine Kör Seyyit Mehmet Efendi

Men lâ yuzhemünnâs lâ yuzhemünnâs (من لا يرحم الناس لا يرحمه الله)

Bu mes'ele vâzih hükmünce cevaba şuru oluna.